

Ainevaldkond “SOTSIAALAINED”

Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õppija:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi ja üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt ja maailmavaateliselt mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 5) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 6) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvalisele enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 7) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

Valdkonnasisese ja -ülese lõimingu rakendamine

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming on kirjeldatud kursuste kavades.

Õppekeskkond ja selle erisused

Õppekeskkonnana kasutatakse erinevaid õpiruume koolimajas, ümbritsevat asulat ning erinevad avalikke institutsioone.

Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Ainevaldkonna õppeained on ajalugu (6 kursust), inimeseõpetus (1 kursus), ühiskonnaõpetus (2 kursust).

Ajaloo kursuste kavad

[Üldajalugu](#)

[Eesti ajalugu I \(16. ja 17. sajandi vahetuseni\)](#)

[Eesti ajalugu II \(kuni 19. sajandi lõpuni\)](#)

[Lähiajalugu I](#)

[Lähiajalugu II - Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel](#)

[Lähiajalugu III - 20. sajandi arengu põhijooned: Eesti ja maailm](#)

Inimeseõpetuse kursuse kava

[Perekonnaõpetus](#)

Ühiskonnaõpetuse kursuste kavad

[Ühiskonna areng ja demokraatia](#)

[Majandus ja maailmapoliitika](#)

AJALUGU 1. Üldajalugu

Koostaja	Merilin Pärn
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.
Õppevara	Üldajalugu Gümnaasiumile, Maurus

Kursuse kirjeldus

Üldajaloo kursus annab hea ülevaate ühiskonnas toimunud protsessidest vana,- kesk- ja uusajal, aidates kaasa maailma ja Eesti ajaloo teemade tundmaõppimisele. Õpitakse mõistma inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel ning analüüsitakse väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas. Olulisel kohal on Euroopa ja maailma ajaloo pöördelised sündmused, protsessid ning nende tähtsus ja mõju ühiskonna arengus, mis aitavad hiljem õpilastel mõista Eesti ajaloos aset leidnud muutusi.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

VANAAEG

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal;
- õpilane tunneb ja võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid. Näitab kaardil Kreeka linnriike;
- õpilane teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus. Õpilane rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat. Tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid. Näitab kaardil Rooma riigi laienemist;
- tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid. Näitab kaardil Rooma riigi laienemist. Iseloomustab näidete abil antiikkultuuri saavutusi;
- iseloomustab religiooni ja mütoloogia osa antiikaja inimese maailmapildis ning kristluse tekkelugu ja kujunemist riigiusuks. Selgitab antiiktsivilisatsioonide tähtsust maailma ajaloos antiikaja näidete põhjal ning mõistab antiigipärandi olulisust tänapäeval. Toob esile seosed antiikkultuuri ja Euroopa kultuuri kujunemise vahel.

- teab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, aristokraatia, türannia, demokraatia, hellen, barbar, kodanik, senat, konsul, vabariik, keisririik, patriits, plebei, Piibel, Vana Testament Uus Testament, Rooma õigus.
- teab, kes olid Homeros, Herodotos, Sokrates, Platon, Aristoteles, Perikles, Aleksander Suur, Romulus, Caesar, Augustus, Constantinus Suur, Jeesus ja Paulus, ning iseloomustab nende tegevust.

KESKAEG

- mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis;
- iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;
- iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid. Teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond;
- iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana;
- teab ristsõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele;
- iseloomustab keskaegsete ülikoolide tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kirik, klooster, vaimulikud ordud, ketserlus, inkvisitsioon, ristsõjad, läänikord, naturaalmajandus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, skolastika, koraan;
- teab, kes olid Muhamed, Karl Suur, Innocentius III ja Aquino Thomas, ning iseloomustab nende tegevust.

UUSAEG

- iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadevastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; analüüsib kriitiliselt erinevaid teabeallikaid;
- näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil. Mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal;
- näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil. Teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale;
- iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule;
- tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid renessanss, humanism, reformatsioon, absolutism, parlamentarism, valgustus, revolutsioon, reform, kapitalism, kolonialism, monopol, urbaniseerumine, sotsialism;
- teab, kes olid Leonardo da Vinci, Christoph Kolumbus, Fernáo de Magalhães, Martin Luther, Louis XIV, Voltaire, George Washington, Napoleon, Karl Marx ja Otto von Bismarck, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

VANAAEG

- Kreeka linnriigid: valitsemine, kodanikkond, eluolu. Sparta ja Ateena. Hellenid ja barbarid: hellenite kasvatus, haridus ja igapäevaelu, Kreeka kultuur: mütoloogia ja religioon.
- Makedoonia tõus ja hellenism: Aleksander Suur;
- Rooma riigi teke. Rooma vabariik ja selle korraldus. Rooma tõus suurriigiks: Caesar. Keisrivõimu kehtestamine: Augustus. Lääne-Rooma ja Ida-Rooma. Rooma ühiskond ja eluolu: perekond, kasvatus ja haridus. Rooma õigus. Rooma kui antiikaja suurlinn. Ehituskunst;
- religioon: ristiusu teke ja levik ning tõus riigiusuks. Antiiktsivilisatsioonide saavutused ja tähtsus maailma ajaloos.

KESKAEG

- rahvasterändamine ja Lääne-Rooma riigi langus, Frangi riik: Karl Suur. Lääne-Euroopa riikide teke;
- ühiskond ja eluolu: läänikord. Feodaalide ja talurahva eluolu. Rüütlikultuur. Linnaühiskond: kaubandus, käsitöö, valitsemine;
- Islami teke ja levik: Muhamed. Koraan;
- ilmalik võim ja vaimulik autoriteet: keisrivõim ja paavstlus. Religiooni dominantsus. Vaimulikud ordud. Ketserlus. Ristisõjad;
- ülikoolid ja skolastika.

UUSAEG

- uue maailmapildi kujunemine: renessanss ja humanism, maadeavastuste mõjud ning tagajärjed, reformatsioon ja vastureformatsioon;

- absolutism ja parlamentarism: poliitiline kaart uusaja alguses. Absolutism Prantsusmaal, parlamentarismi kujunemine ja kindlustumine Inglismaal. Ameerika Ühendriikide iseseisvumine.
- Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni sõjad, nende mõju Euroopale: valgustus. Viini kongress. Rahvusluse tõus ja rahvusriikide teke;
- industriaalühiskond: tööstuslik pööre, industriaalühiskonna tunnused. Maailmamajandus, teaduse ja tehnoloogia areng uusajal.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Kirjandus ja ajaloo ühistöö teemal “Antiik-Kreeka”;
- Geograafia ja ajaloo maakaartide kasutamine, näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil.
- Keemia ja ajaloo teemal “Teaduse kujunemine”;
- Matemaatika ja ajaloo teema “Rooma numbrite kujunemise ajalugu”.

AJALUGU 2. Eesti ajalugu I (16. ja 17. sajandi vahetuseni)

Koostaja	Merilin Pärn
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.
Õppevara	Eesti ajalugu I, Avita

Kursuse kirjeldus

"Eesti ajalugu I" kursus annab ülevaate Eesti ajaloost mandrijää taandumisest kuni 16. ja 17. sajandi vahetuseni. Tegemist on Eesti esi-, kesk- ja varauusaja kursusega, kus pööratakse tähelepanu Eesti alade asutamisest kuni reformatsioonini. Analüüsitakse muinaskultuuri kujunemist ning selle muutumist läbi aja, erinevate kultuurikontaktide vahendusel. Läbi ajaloo kursuse analüüsib õpilane Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab nende vastastikuseid seoseid.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

ESIAEG

- teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; mõistab muististe kui ajalooallikate eripära;
- kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal;
- iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberrahvastega ning vastastikuseid mõjutusi. Kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul. Seletab ja kasutab kontekstis mõisted arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism;

KESKAEG

- analüüsib Balti ristsõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast;
- tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; iseloomustab suhteid naaberriikidega;
- iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal;

- kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilisest järjepidevuses;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Vana-Liivimaa, Liivi Ordu, vasallkond, mõis, teoorjus, sunnismaisus, adramaa;
- teab, kes olid Lembitu, Kaupo, piiskop Albert ja kroonik Henrik, ning iseloomustab nende tegevust.

ÜLEMINEK KESKAJAST UUSAEGA

- selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi;
- teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal;
- iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus;
- teab, kes olid Balthasar Russow, Ivan IV ja Wolter von Plettenberg, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

ESIAEG

- jääaeg ja selle taandumine. Inimasustuse algus Euraasia põhjaosas, muinasaja allikad ja nende uurimine;
- kiviaja arheoloogilised kultuurid Eestis: Kunda kultuur, kammkeraamika kultuur, nõorkeraamika ehk venekirveste kultuur – elanike peamised tegevusalad ning kultuuri iseloomustavad muistised;
- pronksiaeg. Asva kultuur. Rauaaeg. Põlispõllundus, kalmed, linnused;
- Eesti esiaja lõpul. Suhted naabritega: idaslaavlased, balti hõimud, viikingid. Rahvusvaheliste kaubateede kujunemine ja Eesti;
- Eesti ühiskond esiaja lõpul: sotsiaalne kihistumine. Maakonnad ja kihelkonnad. Linnused. Külad ja elamud;
- muinasusund ning ristiusu levik Eestis. Muinasusundi seos loodusega. Vanimad teated ristiusu levikust Eestis.

KESKAEG

- Muistne vabadusvõitlus: Balti ristisõdade põhjused. Muistse vabadusvõitluse kulg. Eestlaste lüüasaamise põhjused ja tagajärjed. Henriku Liivimaa kroonika ajalooallikana;

- Vana-Liivimaa riigid: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Seisused. Maapäev. Vana-Liivimaa riikide omavahelised suhted ja suhted naabritega. Jüriöö ülestõus, selle põhjused ja tagajärjed;
- keskaja ühiskond Eestis: läänikorraldus. Mõisate rajamine. Sunnismaisuse ja teoorjuse kujunemine. Keskaegsed linnad Eestis: linnade valitsemine. Käsitöö, kaubandus, Hansa Liit. Gildid ja tsunftid. Eluolu linnas;
- kirik ja kultuur: vaimulikud ordud ja kloostrid.

ÜLEMINEK KESKAJAST UUSAEGA

- tugeva keskvõimuga riikide kujunemine Läänemere regioonis;
- reformatsioon Eestis: haridusolud. Eestikeelse trükisõna algus;
- Liivi sõda: Vana-Liivimaa asend Läänemere regioonis. Liivi sõja eellugu, kulg ja tulemused;
- Eesti kolme kuningriigi valduses: riiklik korraldus ja poliitiline kaart. Vastureformatsioon. Kultuuri areng: Balthasar Russowi kroonika ajalooallikana. Reformatsiooni ja vastureformatsiooni mõju vaimuelule.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Ühiskonnaõpetus - ajalooliste ühiskondade toimimine.
- Geograafia - asustuse geograafiline paiknemine.
- Kirjandus - ühe kloostri või ordu kohta essee kirjutamine.

AJALUGU 3. Eesti ajalugu II (kuni 19. sajandi lõpuni)

Koostaja	Merilin Pärn
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.
Õppevara	Eesti ajalugu II, Avita

Kursuse kirjeldus

"Eesti ajalugu II" kursus annab ülevaate Eesti ajaloost sh Rootsi ajast, Eesti 18. sajandil kuni 19. sajandi alguseni. Õpilane teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi. Õpilane oskab kursuse lõpuks luua ja võrrelda seoseid Rootsi aja hariduse ja tänapäeva hariduse vahel. Õpilane teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule, oskab neid siduda tänapäeva religioonidega. Kursuse lõpuks oskab seostada Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooajalooperioodide eripära.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

ROOTSI AEG

- teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal;
- kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal;
- mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval;
- teab, kes olid Bengt Gottfried Forselius, Gustav II Adolf, Johan Skytte ja Karl XI, ning iseloomustab nende tegevust.

EESTI 18. SAJANDIL

- selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju
- iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid rüütelkond, reduktsioon, vakuraamat, piiblikonverentsid, Vastne Testament, Academia Gustaviana;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid balti erikord, restitutsioon, asehalduskord, vennastekogud; teab, kes olid Karl XII, Peeter I, Katariina II, Anton Thor Helle ja August Wilhelm Hupel, ning iseloomustab nende tegevust.

EESTI 19. SAJANDIL JA 20. SAJANDI ALGUL

- analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule;
- teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid;
- mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool;
- teab, kes olid Karl Ernst von Baer, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Jakob Hurt, Carl Robert Jakobson, Lydia Koidula ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust;
- iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga; teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid;
- iseloomustab muutusi Eesti ühiskonnas ja ühiskondlik-poliitilise mõtte arengut 19. sajandi lõpul ning loob seoseid omariikluse kujunemisega.

Õppesisu

ROOTSI AEG

- Rootsi suurriigi ajastu;
- Rootsi keskvoim ja baltisaksa aadel;
- majanduslik areng: talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Reduktsioon ja selle tulemused. Manufaktuuride teke. Kaubandus;
- vaimuelu ja kultuur: luterlus riigiusuna. Esimesed gümnaasiumid. Ülikooli asutamine Tartus. Rahvaharidus. Eestikeelse kirjasõna levik.

EESTI 18. SAJANDIL

- Põhjasõda: Põhjasõja põhjused, kulg ja tulemused;

- rahvastikuprotsessid Eestis 16.–18. sajandil. Sõdade, haiguste, olmetingimuste ja näljahädade mõju rahvastikule;
- Balti erikord: Vene keskvoim ja baltisaksa seisuslik omavalitsus. Talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord. Asehalduskord;
- vaimuelu 18. sajandil: baltisaksa kultuur ja talurahvakultuur. Rahvaharidus. Pietism ja valgustus.

EESTI 19. SAJANDIL JA 20. SAJANDI ALGUL

- moderniseeruv Euroopa: industriaalühiskonna kujunemine, rahvuslik liikumine. Venemaa 19. sajandil ja 20. sajandi algul;
- talurahva vabanemine: pärisorjuse kaotamine Eestis. Talurahva omavalitsuse kujunemine. Talude päriseksostmine. Usuvahetusliikumine. Tööstuse areng. Erinevused Põhja- ja Lõuna-Eesti arengus;
- ärkamisaeg: eelärkamisaeg. Estofiilid. Tartu ülikool 19. sajandil. Eesti haritlaskonna kujunemise algus. Seltsiliikumine. Tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ja nende eestvedajad, erimeelsused eesmärkide saavutamisel;
- moderniseeruv Eesti: majanduse areng. Raudteede ehitamine, selle mõju majanduslikule ja sotsiaalsele arengule. Suurtööstuse kujunemine. Põllumajanduse areng. Talurahva kihistumine. Ülevenemaaliste seaduste laienemine Eestile. Venestusaja mõju haridusele, kultuurile ja rahvuslikule liikumisele. Rahvusliku professionaalse kultuuri kujunemine. Uus rahvuslik tõus. Poliitilised rühmitused Eestis. 1905. aasta sündmused ja nende mõju ühiskonnale.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Kirjandus ja inglise keel - teemal “Rahvahariduse kujunemine” essee.
- Kunst - Tartu Kunstikooli ajalugu ja olulisemad kunstnikud ja nende tööd.

AJALUGU 4. Lähiajalugu I

Koostaja	Merilin Pärn
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.
Õppevara	Lähiajalugu I, Avita

Kursuse kirjeldus

Ainekursuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

MAAILM ESIMESE MAAILMASÕJA EEL

- iseloomustab suurriikide arenguhooni ja rolli muutumist rahvusvahelistes suhetes;
- teab suurriikide sõjalis-poliitilisi blokke ning analüüsib Antanti ja Kolmikliidu taotlusi;
- tunneb maailma poliitilist kaarti enne Esimest maailmasõda: näitab kaardil suurriikide sõjalistesse blokkidesse kuuluvaid riike, koloniaalimpeeriume;
- iseloomustab maailma majanduse arenguhooni; analüüsib teaduse ja tehnika mõju;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid imperialism, monopol, Antant, Kolmikliit.

ESIMENE MAAILMASÕDA, EESTI VABADUSSÕDA

- analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi;
- analüüsib Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule;
- analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi;
- teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel;
- mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel;

- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu;
- teab, kes olid Nikolai II, Vladimir Lenin, Jaan Poska, Johan Laidoner ja Konstantin Päts, ning iseloomustab nende tegevust.

MAAILMASÕDADE VAHELINE AEG: DEMOKRAATIAD JA DIKTATUURID

- analüüsib ja võrdleb rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning teab muutuste põhjusi;
- teab ja iseloomustab rahvusvahelisi kriise: Kaug-Ida, Etioopia, Hispaania kodusõda;
- iseloomustab majanduse arengut maailmasõdadevahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju;
- analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.

TEINE MAAILMASÕDA

- analüüsib rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel;
- iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- iseloomustab sõjategevust kaardi järgi;
- teab Hitleri-vastase koalitsiooni kujunemislugu;
- analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole;
- teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Anšluss, Müncheneri konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO.

Õppesisu

MAAILM ESIMESE MAAILMASÕJA EEL

- maailma poliitiline kaart enne Esimest maailmasõda (piirid Euroopas, koloniaalimpeeriumid);
- sõjalised liidud enne Esimest maailmasõda;
- teaduse ja tehnika areng enne esimest maailmasõda ning selle mõju inimeste igapäevaelule.

ESIMENE MAAILMASÕDA, EESTI VABADUSSÕDA

- Esimese maailmasõja põhjused;
- Sõdivad pooled ja tähtsamad sõjatandrid;
- Esimese maailmasõja mõju Euroopa ühiskonnaelule, sh kultuuri- ja vaimuelule; impeeriumide lagunemine, uute rahvusriikide sünd Euroopas, uus maailmakord ja Rahvasteliit;
- Eesti iseseisvumine: eeldused, iseseisvumine;
- Vabadussõda, Tartu rahu.

MAAILMASÕDADE VAHELINE AEG: DEMOKRAATIAD JA DIKTATUURID

- Euroopa-kesksus ning rahvusvahelised suhted. Demokraatia levik;
- demokraatia põhijooned Suurbritannia, Prantsusmaa ja USA näitel: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu;
- majanduskriis: põhjused, levik ja mõju, Roosevelti uus kurss;
- autoritarism, totalitarism: fašism, natsionaalsotsialism, kommunism. Diktatuuride iseloomulikud jooned, eripärad ja levik: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu;
- uute konfliktide kujunemine, kriisikolded;
- Eesti tee demokraatialt autoritarismile: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.

TEINE MAAILMASÕDA

- Teine maailmasõda kui Esimese maailmasõja jätk;
- Teise maailmasõja põhjused: Saksamaa, Nõukogude Liidu ja Jaapani agressiivne välispoliitika ning demokraatlike Lääneriikide lepituspoliitika nurjumine;
- sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased;

- Hitleri-vastane koalitsioon ja selle kujunemine: Atlandi harta, Teherani, Jalta ja Potsdami konverentside tähtsus.
- tähtsamad sõjatandrid ja lahingud: rinded, tähtsamaid lahingud (Pearl Harbor, Moskva, Midway, Stalingrad, Kursk, El-Alamein, Normandia dessant);
- Teise maailmasõja tulemuste vastuolulisus ja selle tagajärjed maailma poliitilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele arengule;
- Eesti Teises maailmasõjas: iseseisvuse kaotamine, okupatsioonid, sõjakaotused ja -kahjud, sõja mõju inimeste elukäikudele;
- Pagulaskond.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Kunst - II MS karikatuur ja selle kirjalik analüüs.
- Geograafia - töö geograafiliste ja ajalooliste kaartidega - territoriaalsete muutuste jälgimine ja analüüs.
- Kirjandus - Vabadussõda käsitlevad kirjandusteosed võrrelduna dokumentaalsete allikatega.

AJALUGU 5. Lähiajalugu II – Eesti ja maailm 20. sajandi teisel poolel

Koostaja	Merilin Pärn
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.
Õppevara	Lähiajalugu II, Avita

Kursuse kirjeldus

Ainekursuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

KÜLM SÕDA

- analüüsib külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme;
- analüüsib külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi;
- analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal;
- iseloomustab kahe Saksa riigi arengut külma sõja ajal;
- teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro, Konrad Adenauer ja Willy Brandt, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.

DEMOKRAATLIK MAAILM PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA

- analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni;
- teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe;
- teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.

NSV LIIT JA KOMMUNISTLIK SÜSTEEM

- analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni;
- iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut;
- analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi;
- analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus, Brežnevi doktriin, plaanimajandus, sotsialismileer, liiduvabariik, kultuurirevolutsioon;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.

MAAILM SAJANDIVAHETUSEL

- analüüsib kommunistliku süsteemi lagunemise põhjusi;
- teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu;
- analüüsib jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist;
- analüüsib Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku;
- selgitab Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma;
- teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Helmut Kohl, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.

Õppesisu

KÜLM SÕDA

- Külma sõja kujunemine ja selle avaldumise vormid: võidurelvastumine, liidud;
- kriisid: Korea sõda, Suessi kriis, Kuuba kriis, Vietnami sõda, Berliini kriisid;
- kahepooluseline maailm: USA ja NSVLi vastasseis; lõhestatud Saksamaa: lõhestamine, kahe Saksa riigi vahelised suhted.

DEMOKRAATLIK MAAILM PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA

- USA: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu.
- Ühise Euroopa integratsiooni otsingud. Euroopa integratsioon.

NSV LIIT JA KOMMUNISTLIK SÜSTEEM

- Kommunistliku süsteemi kujunemine;
- Ida-blokk: poliitiline süsteem, majandus, ühiskonnaelu, Moskva poliitika ja kriisid: Ungari ülestõus, Praha kevad, Poola kriisid, solidaarsus;
- NSVL: stalinism, sula, stagnatsioon;
- Eesti NSV: ühiskond, majanduse areng, rahvastik, vastupanu vormid, suhted väliseestiga.

MAAILM SAJANDIVAHETUSEL

- NSVLi ja kommunistliku süsteemi lagunemine: Berliini müüri langemine, majanduslikud ja poliitilised reformid NSVLis;
- Kommunistliku bloki lagunemise ja kommunistlike ideede krahhi mõju väärtushinnangutele;
- Külma sõja lõpp ja geopoliitilised muudatused: poliitilise kaardi muutumine, USA rolli muutus: uus jõudude vahekord maailmas;
- Eesti iseseisvuse taastamine, integratsioon Euroopasse ja maailma: laulev revolutsioon, riikluse taastamine, uued pingekolded: Balkani kriis.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Geograafia: Euroopa poliitiline kaart - territoriaalsed muutused, külma sõja mõju nüüdisaegsele rahvastiku- ja majanduselu statistikale (andmete võrdlus); Euroopa riikide teke.
- Ühiskonnaõpetus: demokraatia väärtustamine rahvusvahelistes suhetes; külma sõda maailmamajanduse mõjutajana. Nõukogude Liidu kui inimsusevastase režiimi olemus, dissidentlus kui kodanikualgatus totalitaarrežiimi oludes.

AJALUGU 6. Lähiajalugu III – 20. sajandi arengu põhjooned: Eesti ja maailm

Koostaja	Merilin Pärn
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.
Õppevara	Lähiajalugu III, Avita

Kursuse kirjeldus

Ainekursuse eesmärk on kujundada õpilasi, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ning maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

ELUOLU JA KULTUUR

- arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades;
- toob näiteid solidaarsusliikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale;
- teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus;
- toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.

SÕJA JA RAHU KÜSIMUS

- analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul;
- analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes;
- selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.

INIMSUSEVASTASED KURITEOD

- selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku;
- mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust;
- toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG.

MUU MAAILM

- iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi; - analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu;
- analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Õppesisu

ELUOLU JA KULTUUR

- ühiskondlikud liikumised ja ideoloogiad: sotsialism, liberalism, noorsooliikumine, kodanikuõiguste liikumised, keskkonnakaitse. Ühiskondlike liikumiste ja ideoloogiate avaldumine kultuuris;
- muutused eluolus: naiste emantsipatsioon, sport, mood, massikultuur, kodumasinad;
- teaduse ja tehnika areng: autoajastu, raadio, televisioon, arvuti, internet, kosmoseajastu;
- kultuurivaldkondade arengu iseloomulikud jooned: kunst, kirjandus, arhitektuur, muusika;
- mitmekultuurilisuse kontseptsioon;
- poliitiliste olude mõju Eesti kultuurile ja eluolule.

SÕJA JA RAHU KÜSIMUS

- suhtumine sõdadesse: patsifism, võidurelvastumine, desarmeerimine, tuumasõja oht;
- rahvusvahelised organisatsioonid: Rahvasteliit, ÜRO, NATO, uue maailmakorra loomise katsed;
- konfliktid ja nende lahendamise püüded Lähis-Ida näitel;
- Eesti osalemine rahvusvaheliste organisatsioonide töös.

INIMSUSEVASTASED KURITEOD

- massikuritegude ideoloogilised alused ja psühholoogilised juured;

- koonduslaagrid, GULAG, küüditamised, natsismikuriteod: holokaust, kommunismikuriteod, genotsiid, etnilised puhastused, inimsusevastased kuriteod Eestis.

MUU MAAILM

- koloniaalsüsteemi lagunemine ja selle tagajärjed;
- uute vastasseisude kujunemine, terrorism;
- lääne ühiskonna väljakutsed nüüdisaegses maailmas.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Ühiskonnaõpetus - üksikisiku radikaliseerumine ideoloogiate mõjul.
- Kirjandus - ajalooliste sündmuste või romaanide analüüs.

INIMESEÕPETUSE 1. Perekonnaõpetus

Koostaja	Kärt Kruuk
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.

Kursuse kirjeldus

Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnelule.

Õpitulemused

Kursuse lõpetanud õppija:

- mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid ning kuidas on kooseluvormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas ja paarisuhtes, võtab vastutuse oma rolli eest ning arvestab teiste pereliikmetega;
- teab, kuidas pereelu ja abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab seda igapäevaelus arvestada ning leida vajadusel õigusabi;
- mõistab paarisuhete dünaamikat, sellega kaasnevat õigusi ja kohustusi, ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info leidmiseks ning mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust;
- mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidjana ja väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete mõju peresuhtele;
- mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel ning oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimalusi ja vajadusi.

Õppesisu

- Perekond ja selle väärtused ühiskonnas tänapäeval ja minevikus.

- Kooselu ja kooselu vormid. Kooselu vormid läbi ajaloo täitmaks perekonna ülesandeid.
- Ühiskonnas kehtivate hoiakute (sh soostereotüübid) piirav mõju inimesele ja inimsuhetele.
- Inimese ja pereliikmete tervist mõjutavad riski- ja kaitsetegurid (individuaalsed omadused ja käitumismustrid, sotsiaal-majanduslikud olud ja keskkonnategurid).
- Suhtevägivald (sh lähisuhte-, kohtingu ja seksuaalvägivald) ja selle ennetamise võimalused. Suhtevägivalda põhjused ja tagajärjed indiviidi, pere ja kogukonna tasandil ning abi saamise võimalused.
- Perekonna roll tavade, kommete ja traditsioonide hoidja ja kandjana ning põlvkondi ühendavate sidemete tugevdajana. Sealhulgas pereliikmete rollid, ülesanded ja vajadused ning suhted (sh vägivaldsed suhted) ja toetus perekonna ülesannete täitmisel.
- Suhe, paarisuhe, lähisuhte ja selle olemus peres (sh abielus). Pere kui sotsiaalne süsteem laiemas sotsiaalses võrgustikus.
- Terved ja turvalised seksuaalsuhted.
- Pere eelarve koostamine arvestades pereliikmete vajadusi ja pere võimalusi.
- Koduse kasvatus (sh erinevate kasvatusstiilide) mõju lapse arengule. Lapse ja vanema vaheline kiindumussuhte tähtsus lapse turvalisuse allikana peres.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Eesti keel - tekstide loomine, korrektne keel ja õigekiri, intervjuu läbiviimine.
- Ühiskonnaõpetus – perekonnaga seotud seadusandlus, perepoliitika ja inimõigused.
- Bioloogia – inimese anatoomia ja füsioloogia.
- Matemaatika – pere-eelarve koostamine.
- Ajalugu – perekonna traditsioonid, perekonna kujunemise ja arengu ajalooline taust.

ÜHISKONNAÕPETUS 1. Ühiskonna areng ja demokraatia

Koostaja	Liina Viirsalu
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.

Kursuse kirjeldus

Kursus keskendub ühiskonna toimimisele tervikuna, millised on erinevad riigivormid ja mis on riigi ülesanded. Vaadeldakse nüüdisühiskonna ülesehitust ning ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õppija:

- oskab hankida ja filtreerida infot erinevatest kanalitest ning mõista ka endast erinevate vaadete ja taustaga inimesi;
- mõistab kuidas ja miks on meie tänane ühiskond arenenud selliseks nagu ta on;
- omab ülevaadet tänapäeva ühiskondade väljakutsetest: mõistab, miks on tänapäeva ühiskonnad keerukad;
- saab aru, milleks on riiki kui institutsiooni vaja ja mõistab põhivalikuid, mis riigi toimimise ees seisavad;
- mõistab, millised institutsioonid aitavad erinevaid riigi funktsioone täita.

Õppesisu

- Kriitilise analüüsioskusega ja otsustusvõimelise kodanikku kujundamine, info hankimine ja filtreerimine erinevatest kanalitest ning erinevate vaadete ja taustaga inimesed.
- Erinevat tüüpi meediasisu, demagoogiavõtted, infosõda.
- Mis on ühiskond. Ühiskonnarühmad - kellest ühiskond koosneb. Miks moodustavad erinevad ühiskonnarühmad terviku.
- Kuidas on ühiskond kui nähtus ajalooliselt arenenud. Mis on selliste ühiskonnatüüpide välja arenemist tagant tõuganud.
- Miks ja kuidas on riik kui institutsioon välja kujunenud. Milliseid ülesandeid riik tänapäeval täidab.

- Riigi funktsioonide seos ideoloogiatega: põhiideoloogiad (Liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade) ja riigi roll nende ideoloogiate nägemuses.
- Riigi funktsioonide seos režiimidega. Mille poolest erinevad demokraatliku riigi funktsioonid autoritaarsetest ja hübriidrežiimidest. Kuidas erineb demokraatlike ja autoritaarsete riikide arusaam ühiskonnast.
- Inimõigused ja kodanikuõigused.
- Põhiseaduslikud institutsioonid ja nende baasfunktsioonid.
- Poliitikakujundamine ja poliitikate ellu viimine ning kontroll.
- Kodaniku osalemine poliitika kujundamises.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Eesti keel – tekstide loomine, korrektne keel ja õigekiri.
- Inimeseõpetus – perekonnaga seotud seadusandlus, perepoliitika ja inimõigused.
- Ajalugu – kuidas riigid ja režiimid on välja kujunenud.
- Geograafia – kuidas on riigi asend ja loodusolud kujundanud ühiskondlike ja rahvusvaheliste suhete arengut.

ÜHISKONNAÕPETUS 2. Majandus ja maailmapoliitika

Koostaja	Liina Viirsalu
Õppekorraldus	1-2 õppetundi nädalas. Kokku 21 tundi.

Kursuse kirjeldus

Kursus annab ülevaate missugustest osadest koosneb riigi majandus. Kuidas kodanike tarbimiskultuur mõjutab riigi majandust ja vastupidi. Uuritakse, kuidas kujuneb maailmapoliitika, missugused küsimused on rahvusvahelise tähelepanu all ja millised kriisid omavad mõju globaalselt tasemele.

Õpitulemused

Kursuse lõpus õppija:

- mõistab, kust tuleb raha riigi rahakotti ning mida teha, et seda seal piisavalt oleks;
- mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas;
- mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas;
- tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- on teadlik ja ennatjuhtiv osaline tööturul;
- on teadlik valitud üleilmsetest probleemidest, teab, mil moel neid lahendada/leevendada püütakse ning oskab selgitada nende lahenduste edu pärssivaid tegureid.

Õppesisu

- Riik ja majanduskeskkond.
- Eesti maksusüsteem, mida ja miks maksustatakse.
- Tarbimine. Isiklik eelarve, sissetulekute ja väljaminekute analüüsimine ja planeerimine. Säästmine ja turvaline tarbimiskäitumine.
- Laenamine, investeerimine ja ettevõtlus.
- Tööturu areng, tööpuudus, töajõupuudus ja kuidas kavandada oma karjääri.
- Töötus ja tööturumeetmed: miks riik tööhõivet maksimeerida püüab, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed.

- Tööränne: miks ja kuidas riigid seda soosivad või piiravad.
- Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil. Rahvusvahelist tähelepanu pälvinud kriisilukorrad.
- Riikidevaheline suhtlus.
- Rahvusvahelised organisatsioonid, nende tegevusvaldkonnad, liikmed ja tööpõhimõtted (ÜRO, NATO, olulisemad valdkondlikud organisatsioonid). Vastastikkuse abistamise põhimõte.

Valdkonnasisene ja -ülene lõiming

- Eesti keel – tekstide loomine, korrektne keel ja õigekiri.
- Matemaatika – eelarve planeerimine.
- Geograafia – tööhõive ja ränne, rahvusvahelised organisatsioonid. Globaliseeruv maailm.